

Doorlopende dalton leerlijnen

Een aanzet tot een didactisch instrumentⁱ

Micky Kuipers, Janneke Veenman, Daan Verhoeven en Joost Vreeburgⁱⁱ

Woord vooraf

Tijdens het schooljaar 2007/2008 is een twaalftal docenten van Dalton Den Haag gestart met de cursus Dalton-docent van de Saxion Hogeschool in Deventer onder leiding van Hans Wolthuis. Eén van de onderdelen van deze cursus is onderzoek te doen naar (Dalton)onderwerpen binnen school die nadere ontwikkeling behoeven in zogenaamde DOP-groepen. Bijgaand document is het resultaat van de DOP-groep 'Leerlijnen'. Deze groep had zich ten doel gesteld om een bruikbare lessenserie voor het mentoraat te ontwikkelen waarmee leerlingen de Daltonvaardigheden (Verantwoordelijkheid, Zelfstandigheid, Samenwerking) aangeleerd konden worden.

Na verloop van tijd bleek deze doelstelling te hoog gegrepen. Uiteindelijk zijn wij gekomen tot het ontwikkelen van een instrument (de Dalton Competentie Indicator) waarmee de Daltonvaardigheden in kaart gebracht worden en kunnen worden gemonitord. Naar aanleiding van uitkomsten van een dergelijke monitor, kunnen gerichte (mentor)lessen opgezet worden om onvolkomenheden in de Daltonvaardigheden te 'repareren'.

De samenwerking in deze DOPgroep is niet zonder horten en stoten gegaan. Aanvankelijk maakte Niel le Blanc ook onderdeel uit van deze groep. Hij kon zich echter niet vinden in het uiteindelijke eindproduct. Het gebruikte uitgangspunt – onder andere het instrumentarium dat ons door de Saxion Hogeschool is aangeleverd – is volgens hem niet onomstreden. Helemaal ongelijk heeft hij daar niet in.

1 Inleiding

Aan het begin van de twintigste eeuw stond het onderwijs internationaal in het teken van vernieuwing. Voor Nederland betekende dat de opkomst van de zogenoemde traditionele vernieuwingsscholen. De Daltonschole zijn daarvan een voorbeeld. Het einde van de twintigste eeuw wordt gekenmerkt door een terugblik en evaluatie van de (naoorlogse) onderwijsvernieuwingen door de Commissie Dijsselbloem.

Duidelijk is dat na een eeuw van aanhoudende en ingrijpende vernieuwingen niet alles goud is wat blinkt, dat soms knollen voor citroenen zijn verkocht, dat vaak lood om oud ijzer is gedaan. Het onderwijs is gedwongen zich inhoudelijk, procedureel en institutioneel op haar kerntaken en grondslagen te bezinnen. Meer specifiek voor het Daltononderwijs betekent een en ander dat ouders, leerlingen, docenten en schoolleiding zich meer dan ooit zullen moeten bezig houden met de herwaardering van de uitgangspunten van hun "traditionele vernieuwingsschool" die hun taak en positie geacht worden te profileren.

Een van de vragen die daarbij centraal komen te staan is de manier waarop de oorspronkelijke Dalton beginselen kunnen worden vertaald in eenvoudige, pragmatische en controleerbare gedragsvoorschriften (normen) voor de werkgemeenschap van een Daltonschole: Dalton Den Haag.

Immers, wanneer binnen een schoolgemeenschap overeenstemming bestaat over deze normen die een belangrijk deel van het didactisch profiel uitmaken, kan de naleving ervan niet langer vrijblijvend zijn en kunnen de leden op de naleving ervan worden aangesproken.

Uiteindelijk zullen deze normen op meerdere niveaus worden gebruikt.

Een werkgroep van docenten van Dalton Den Haag heeft zich tot doel gesteld een aanzet tot een instrument te ontwikkelen. Deze ontwikkeling verliep globaal in drie stappen:

- Een globale verkenning van de geschiedenis van de Dalton beginselen met als doel deze problematiek in een historisch perspectief te plaatsen.
- Een praktische vertaling van deze beginselen naar referentieniveaus voor doorlopende leerlijnen in het voortgezet onderwijs.
- Samenvoeging van deze doorlopende leerlijnen tot een samenhangend evaluatie/beoordeling instrument: de Dalton Den Haag Competentie Indicator (DCI).

De NDV heeft de Saxion Hogeschole in Deventer een licentie verleend om de opleiding/naschole tot gecertificeerd daltonleerkracht te verzorgen. Om als Daltonschole gecertificeerd te worden is het immers noodzakelijk dat ook een deel van de docenten Dalton gecertificeerd is. Daarom heeft een aantal docenten de cursus daltondocent gevolgd. Onderdeel van deze cursus was het dalton ontwikkelingsplan.

Het certificaat van de daltonleerkracht wordt slechts eenmaal door de NDV aan een kandidaat verstrekt. Leerkrachten die een certificaat ontvangen, worden door de NDV geregistreerd.

De bedoeling van de werkgroep leerlijnen was het ontwikkelen van een praktisch instrument om de doelstellingen van het Daltononderwijs naar de onderwijspraktijk te vertalen en de voortgang van leerlingen aan dat kader te kunnen vaststellen

2 De Dalton beginselen

Traditioneel gaat het bij Helen Parkhurst in 1923 om twee doelstellingen:

- Vrijheid
- Samenwerking

Het eerste doel van het Dalton Plan is vrijheid. Een leerling moet zijn energie en aandacht geheel en al kunnen concentreren op het op eigen wijze volgen en organiseren van zijn studie. Een leerling moet geheel vrij zijn om, ongeacht het vak waarmee hij bezig is, ononderbroken te werken. Wanneer zijn belangstelling eenmaal is gewekt is de leerling mentaal actiever, alerter en beter in staat om voorkomende problemen te overwinnen. Tenzij een leerling op eigen wijze en in eigen tempo kennis mag opnemen zal hij nooit iets grondig leren. Echte vrijheid dicteert haar eigen manier en tempo.

Het tweede doel van het Dalton Plan is samenwerking. Daarbij sluit Helen Parkhurst zich aan bij de gedachte van Dewey namelijk dat een leerling altijd functioneert als lid van een groep. Aan de interactie binnen en tussen groepen kan geen individu zich onttrekken.

In de loop van de jaren zeventig kwam geleidelijk aan het accent te liggen op samenwerkend dan wel coöperatief leren. Samenwerkend leren is gebaseerd op een onderwijsstrategie die er waarde aan hecht dat kinderen worden opgevoed en onderwezen:

- tot democratisch denken en handelen. John Dewey meende dat de klas een weerspiegeling zou moeten zijn van de maatschappij. Door dagelijkse intensieve samenwerking en interactie met elkaar leren kinderen de democratische principes waar de maatschappij op gebaseerd is.
- respect voor pluralisme in een multiculturele samenleving. Samenwerkend leren is ook verbonden met de strijd tegen racisme en het streven naar integratie: door samen te werken konden vooroordelen doorbroken worden en wederzijds begrip en acceptatie bereikt worden.
- samenwerking. Sociologische inzichten: in situaties waarin mensen samenwerken zijn resultaten beter dan waar mensen elkaar beconcurreren.
- actief leren. Leertheoretische inzichten: kinderen leren het meest wanneer ze actief zijn en kunnen leren van ervaringen

Deze beginselen zijn door Van der Ploeg (2007) in een breder verband heroverwogen, geactualiseerd en uitgebreid.

De NDV onderkent drie Daltonbeginselen:

- zelfstandigheid
- vrijheid
- samenwerking

Deze beginselen zijn niet onweersproken. Samenwerking is een van de drie principes van de NDV. Samenwerkend leren als een van de drie constituerende beginselen van het Daltononderwijs staat momenteel ter discussie. In navolging van Dewey zag Parkhurst de school primair als werkgemeenschap, waarin de taken altijd individueel zijn maar waarin leerlingen elkaar wel kunnen helpen.

3 Doorlopende leerlijnen

Naar het oordeel van de werkgroep zouden de drie Dalton beginselen voor de Dalton Den Haag, geheel analoog aan de doorlopende leerlijnen voor taal en rekenen, uitgewerkt moeten worden in doorlopende Dalton leerlijnen voor het voortgezet onderwijs.

Het Dalton Plan is volgens Helen Parkhurst geen methode, geen systeem. Er is met andere woorden geen samenhangende onderliggende orde in termen waarvan het Plan begrepen moet worden. Om die reden heeft de werkgroep geen aansluiting gezocht bij een bovengeordend theoretisch kader. In plaats daarvan is gekozen voor een pragmatisch/instrumentele benadering, bottom-up, vanuit de dagelijkse onderwijspraktijk. De werkgroep heeft getracht de doorlopende leerlijnen te formuleren in praktische, haalbare en na te streven tussendoelen voor het leerling gedrag op school.

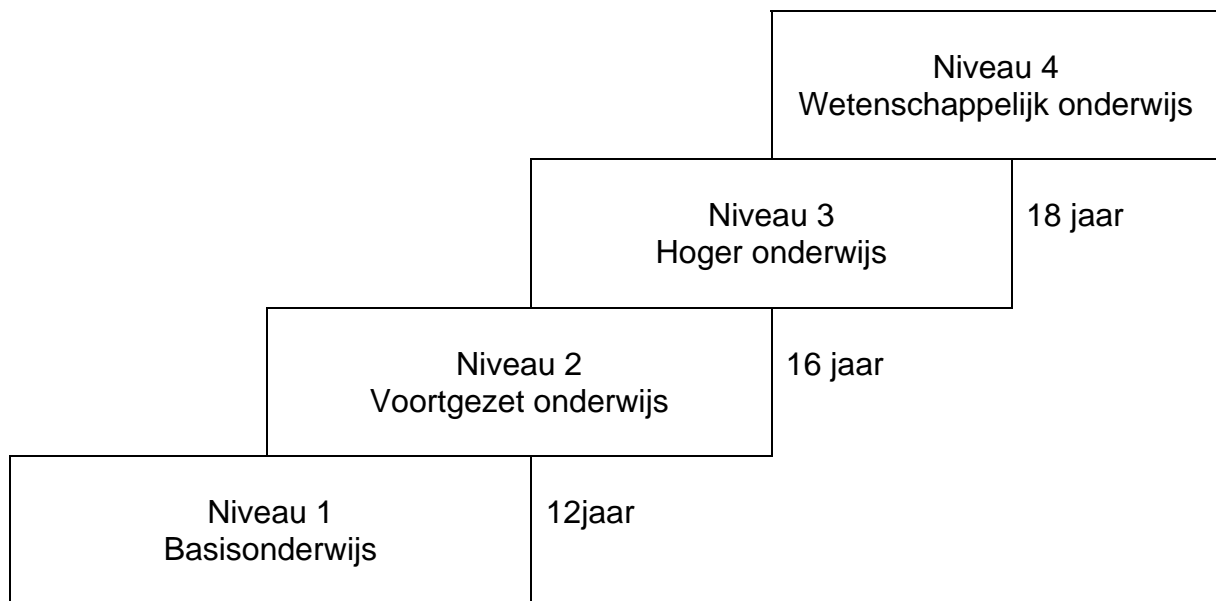
Voor een praktische invulling en operationalisering van deze doorgaande leerlijnen heeft de werkgroep aansluiting gezocht bij de (K)ijkwijzer van Wolthuis (2008) ook wel het "Deventer-ontwikkelingsmodel" genoemd (Zie Wolthuis, 2005, 2008). Daarbij wordt aangenomen dat alle daltonscholen zich per ontwikkelingslijn kunnen herkennen in een van deze fases en van daaruit ontwikkelingsdoelen kunnen formuleren om in een volgende fase te komen. Wolthuis e.a. hanteren de volgende ontwikkelingslijnen:

- de ontwikkelingslijn vrijheid/verantwoordelijkheid (van docent gestuurd, via gedeelde sturing maar leerlinggestuurd)
- de ontwikkelingslijn zelfstandigheid (van zelfstandig werken, via zelfstandig leren en zelfverantwoordelijk leren naar zelfsturend leren)
- de ontwikkelingslijn samenwerken (van samenwerken, via samen leren en coöperatief leren naar interactief afhankelijk leren)

Belangrijke overweging was het overkoepelend karakter van deze (K)ijkwijzer voor verschillende Daltonscholen. Tussendoelen werden zoveel mogelijk geoperationaliseerd als referentieniveaus. De aldus uitgewerkte en geoperationaliseerde leerlijnen zijn geworteld in de onderwijspraktijk en -ervaring van docenten van de Dalton Den Haag. Omdat dezelfde Daltonprincipes afhankelijk van de school een geheel eigen didactische vertaling vinden in de dagelijkse onderwijspraktijk kan voor deze specifieke leerlijnen geen brede geldigheid worden geclaimd.

Ontwikkelingspsychologische en pedagogische raakvlakken

Zoals gezegd worden de doorlopende leerlijnen en referentieniveaus niet op basis van een theoretisch perspectief top-down ontwikkeld, maar bottom-up vanuit de dagelijkse onderwijspraktijk. Toch bestaan er wel degelijk dwarsverbanden met een aantal belangrijke inzichten van Piaget, Erikson en anderen over de cognitieve en morele ontwikkeling.

Tijdens hun schoolloopbaan komen leerlingen verschillende overgangen of drempels tegen. Deze drempels bevinden zich binnen een onderwijssector of op de overgangen van de ene naar de andere onderwijssector. Idealiter weet de aanleverende instelling wat leerlingen in de ontvangende nodig hebben en de ontvangende weet welke kennis en vaardigheden de leerlingen intussen hebben verworven.

Daarom zijn de vier referentieniveaus verdeeld in twee kwaliteiten: een fundamentele kwaliteit (F) en een streefkwaliteit(S). De fundamentele kwaliteit hoort door alle leerlingen gerealiseerd te worden. De streefkwaliteit is een uitdagend perspectief voor leerlingen die op dat moment meer aankunnen. Het niveau 2F (startkwalificatie Voortgezet Onderwijs) is gedetermineerd als algemeen maatschappelijk niveau. Iedereen in Nederland moet dat niveau kunnen behalen.

De werkgroep adviseert de referentieniveaus in een sectoroverstijgend document vast te stellen, ze voor te schrijven en in te zetten op continue kwaliteitsbewaking, zowel op het niveau van de leerling, de klas, de jaarlaag en de school. In elke sector dienen de referentieniveaus gepaard te gaan met een verplicht verificatiesysteem (toetsing en waardering).

Samenvoeging van deze leerlijnen en referentie niveaus in een samenhangend overzicht: de Dalton Competentie Indicator. Tot slot werden de drie leerlijnen om praktische overwegingen gecomprimeerd tot een scorekaart voor het Dalton Onderwijs.

De beginselen van het Dalton onderwijs, zoals hier en nu geïnterpreteerd worden door de docenten van de Daltonschool in Den Haag, zijn geoperationaliseerd in de Dalton Competentie Indicator. Leerlingen en docenten kunnen aan de hand van deze kaart regelmatig de mate van zelfstandigheid, verantwoordelijkheid en coöperatie van de leerling beoordelen en bespreken.

De Dalton Competentie Indicator van Dalton Den Haag is bedoeld als een praktisch normatief instrument om de ontwikkeling van de individuele leerling te kunnen beoordelen en zijn gedrag gericht te beïnvloeden. De meerwaarde van de Dalton Competentie Indicator zit hem er in dat zowel de leerling (middels zelfevaluatie) als de mentor het instrument kunnen gebruiken. Ook vakdocenten kunnen naar aanleiding van uitkomsten reflecteren op hun eigen docentgedrag.

4 De werkwijze

Om tot een voor onze Dalton bruikbaar instrument te komen zijn we uitgegaan van de ontwikkelingslijnen binnen Dalton zoals geformuleerd door de Saxion Hogeschool (bijlage). Vanuit deze lijnen is door Dalton Deventer een drietal twaalfvelden geformuleerd (zelfstandigheid, verantwoordelijkheid en samenwerken) waarin de verwachte ontwikkeling van leerlingen op deze school worden aangegeven. Vanuit onze ervaring als docent op de Dalton Den Haag hebben wij geprobeerd tot vergelijkbare schema's te komen die specifiek voor onze school gelden.

Aangezien de lijn 'vrijheid en verantwoordelijkheid' binnen elke Dalton een belangrijke rol speelt hebben we deze als eerste aangepakt. Ieder lid uit de groep heeft ongeveer tien steekwoorden/zinnen opgeschreven waarvan hij/zij vindt dat deze bij dit onderwerp horen. Vervolgens hebben we gezamenlijk deze briefjes gerangschikt naar niveaus. We hebben hierbij voor ogen gehad dat niveau 1 gelijk staat aan eind brugklas, niveau 2 ongeveer eind 2^e, niveau 3 eind 4^e en niveau 4 het eindexamenjaar. (bijlage)

Tevens is er in drie mentorgroepen (4H, 4V en 5V) met behulp van de door de docenten aangereikte steekwoorden/zinnen door de leerlingen ook een onderverdeling gemaakt om inzicht te krijgen in wat de leerlingen belangrijk en normaal vinden per niveau. Regelmatig kwamen de resultaten goed overeen maar ook enkele verrassende resultaten waren het gevolg.

In een volgende bijeenkomst hebben we onze niveaus samengevoegd met die van de leerlingen en gekeken naar bruikbare onderdelen van het twaalfvlak uit Deventer. Vervolgens hebben we alles onderverdeeld in een eigen twaalfvlak over 'vrijheid/verantwoordelijkheid' en onderscheid gemaakt tussen leerling, organisatie en pedagogiek. Deze onderverdeling is vaak heel lastig aan te geven. Verder hebben we ervoor gekozen, waar mogelijk, een duidelijke opbouw aan te geven van de ontwikkeling binnen bepaalde onderdelen van vrijheid/verantwoordelijkheid. (resultaat in bijlage)

Tijdens twee gezamenlijke cursusbijeenkomsten hebben alle deelnemers een prioriteitenlijst ingevuld naar aanleiding van de kijkwijzer ontwikkelingslijnen van Dalton Deventer (voorbeeld in bijlage?) met betrekking tot 'Zelfstandigheid' en 'Samenwerken'.

Tijdens de verwerking in een mogelijk twaalfveld bleek het onderscheid naar leerling, organisatie en pedagogiek hier zo lastig dat we gekozen hebben voor een vierveld: slechts een onderverdeling naar niveau en een mogelijke opbouw per onderdeel.

Tijdens de verwerking ontstond bij ons steeds meer de vraag in hoeverre deze matrices bruikbare instrumenten op gingen leveren om de ontwikkeling van leerlingen op de Dalton Den Haag bij te kunnen houden en/of weer te kunnen geven. Tenslotte wilden we als resultaat graag een direct inzetbaar instrument opleveren wat hieraan zou kunnen voldoen.

Al discussiërend hebben we besloten het idee van drie aparte twaalf/viervelden te laten varen en een 'scorekaart' te maken waarin van de drie leerlijnen de in onze ogen belangrijkste ontwikkelingen naar niveau zijn weergegeven.

Zowel de mentor als de leerling kan deze invullen en zo reflecteren op de ontwikkeling en ook in kaart brengen waar eventueel achterstanden zitten. (bijlage)

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
Verantwoordelijkheid	☐ Kan werk leveren dat gevraagd wordt ☐ Kan zich aan afspraken houden. ☐ Krijgt verantwoordelijkheid. ☐ Controle en wekelijkse paraaf door docent.	☐ Kan eigen werk goed nakijken en verbeteren. ☐ Kan zelf afspraken maken ☐ Draagt verantwoordelijkheid. ☐ Controle door leerling, paraaf door docent.	☐ Kan de kwaliteit van eigen werk beoordelen. ☐ Is persoonlijk aanspreekbaar. ☐ Neemt verantwoordelijkheid. ☐ Meerweekse controle en paraaf door leerling, controle door docent.	☐ Kan de kwaliteit van het eigen leerproces beoordelen. ☐ Kan de consequenties van afspraken dragen. ☐ Legt verantwoording af. ☐ Alleen herkansings-paraaf door docent.
Zelfstandigheid	☐ Kan werken in lokaal met eigen docent. ☐ Maakt opgegeven (huis)werk. ☐ Weet wat aanpakgedrag is ten behoeve van zelfstandig leren.	☐ Kan werken in zelf te bepalen lokaal. ☐ Plant zelf werk aan de hand van weekplanner. ☐ Oefent zelfstandig aanpakgedrag, leerstrategieën en didactische routines.	☐ Kan werken in zelf te kiezen ruimte (heeft groene kaart). ☐ Plant aan de hand van zesweekse planner. ☐ Kiest zelfstandig binnen de opgegeven taak voor een bepaald aanpakgedrag, leerstrategieën en didactische routines.	☐ Kan werken zonder toezicht (heeft groene kaart). ☐ Kan zich aan meerweekse planning houden. ☐ Heeft zelfkennis: weet wat hij/zij kan en waar eigen beperkingen liggen, schrijft succes en/of falen toe aan de juiste oorzaken.
Samenwerken	☐ Kan werken in tweetallen. ☐ Kan ongericht hulp vragen ('ik snap het niet'). ☐ Kijkt medeleerling aan, luistert naar medeleerling en laat medeleerling uitpraten. ☐ Onderscheidt de verschillende rollen in groepswork.	☐ Kan werken in een zelfgekozen groep. ☐ Kan gericht hulp vragen. ☐ Kan vragen stellen aan medeleerlingen, kan samenvatten wat de ander zegt. ☐ Weet wat eigen sterke rol in groepswork is.	☐ Kan werken in een aangewezen groep. ☐ Kan hulp geven binnen de eigen groep. ☐ Kan discussiëren op basis van eigen mening. ☐ Weet wat de sterke rollen van anderen zijn in groepswork.	☐ Kan verantwoordelijkheid dragen voor de eigen rol in de groep. ☐ Kan hulp geven buiten de eigen groep (b.v. tutorleren). ☐ Kan discussiëren op basis van argumenten en verschil van mening accepteren. ☐ Is bereid een andere rol in groepswork te spelen.

5 Dalton Den Haag Competentie Indicator

Inhoud

De Dalton Den Haag Competentie Indicator (DCI) is een praktisch normatief instrument dat opgebouwd is uit drie rijen en vier kolommen en daarmee twaalf velden telt.

De drie rijen geven de drie Daltonpeilers weer: “Verantwoordelijkheid, Zelfstandigheid en Samenwerken”.

De vier kolommen geven de vier niveaus van competenties of vaardigheden aan.

Voor elke peiler zijn er 4 verschillende niveaus van competenties of vaardigheden aangegeven, die een leerling kan doorlopen.

Het is wenselijk dat voor het eind van de brugklas de leerling alle vaardigheden van niveau 1 aangeleerd heeft en dat de leerling uiterlijk voor het eind van klas 4 bij niveau 3-4 is aanbeland. Enige voorbeelden:

- *Verantwoordelijkheid:*
Aan het eind van de brugklas kan de leerling werk leveren wat gevraagd werd. In klas 2 verwachten wij dat de gemiddelde leerling op niveau 2 zit. Dat betekent dat de leerling niet alleen het werk kan leveren wat gevraagd wordt, maar het eigen werk ook zelf goed kan nakijken en verbeteren.
In klas 3 hopen wij dat iedereen op niveau 2 zit en dat enkelen zelfs niveau 3 bereikt hebben. Dat wil zeggen dat de leerling ook de kwaliteit van het eigen werk kan beoordelen.
Een ideale situatie zou zijn indien de leerling in de bovenbouwklassen 4 en 5 ook de kwaliteit van hun eigen leerproces kunnen beoordelen.
- *Zelfstandigheid:*
In de brugklas heeft de leerling van zijn mentor een aanpakgedrag, leerstrategieën en didactische routines ten behoeve van zelfstandig leren geleerd.
In klas 2 verwachten wij dat de gemiddelde leerling op niveau 2 zit. Dat betekent dat de leerling het aangeleerde aanpakgedrag, de leerstrategieën en de didactische routines zelfstandig oefent. In klas 3 hopen wij dat iedereen op niveau 2 zit en dat enkelen zelfs niveau 3 bereikt hebben. Dat wil zeggen dat de leerling nu zelfstandig in staat is, binnen de opgegeven taak, voor een bepaald aanpakgedrag, leerstrategieën en didactische routines te kiezen.
Een ideale situatie zou zijn als de leerlingen in de bovenbouwklassen 4 en 5 ook nog hun zelfkennis kunnen aantonen. Dat betekent dat de leerlingen weten wat ze kunnen en weten waar hun beperkingen liggen en dat de leerlingen succes en/of falen toeschrijven aan de juiste oorzaken.
- *Samenwerken:*
In de brugklas leren de leerlingen elkaar aan te kijken, naar elkaar te luisteren en elkaar uit te laten praten.
In klas 2 verwachten wij dat de gemiddelde leerling op niveau 2 zit. Dat betekent dat de dalton leerling bovendien vragen kan stellen aan medeleerlingen en kan samenvatten wat de ander zegt.

In klas 3 hopen wij dat iedereen op niveau 2 zit en dat enkelen zelfs niveau 3 bereikt hebben. Dat betekent dat de leerlingen ook op basis van hun eigen mening kunnen discussiëren.

Een wenselijke situatie zou zijn indien de leerlingen in de bovenbouwklassen 4 en 5 op basis van argumenten kunnen discussiëren en verschillen van mening kunnen accepteren.

De DCI kan in zijn geheel zeker gebruikt worden voor de bovenbouw. Voor de onderbouw zijn vooral niveaus 1 en 2 van belang.

Er kunnen natuurlijk onderbouwleerlingen zijn, die reeds sommige competenties op niveau 3 of zelfs 4 hebben.

De bedoeling van de Dalton Den Haag Competentie Indicator (DCI) is vooral het Daltongehalte van de school in beeld te brengen. Wij willen daarmee de leerling bewust maken van zijn ontwikkelingen op het gebied van verantwoordelijkheid, zelfstandigheid en samenwerken.

Met de DCI heeft de mentor een beter beeld van de Daltonontwikkeling van zijn leerlingen en kan zo de leerling beter en concreter begeleiden.

Met behulp van de DCI kunnen geïnteresseerde ouders een helder beeld krijgen van de inhoud van de Daltonpeilers en wat hun kind reeds beheerst.

De vakdocent kan de DCI als steun gebruiken bij het formuleren van aanbevelingen en adviezen bij rapportvergaderingen of gesprekken met ouders.

Toepassing: een illustratie voor 5VC

De leerlingen uit 5VC werden voor de tweede keer betrokken bij dit onderzoek. De eerste keer bij het formuleren van de velden van "verantwoordelijkheid" van de DCI en de tweede keer bij het testen van de DCI.

Bij de tweede test moesten de leerlingen zelf reflecteren, de DCI tijdens het mentor uur invullen en aan de mentor teruggeven. In de meeste gevallen stemde de DCI van de leerling bijzonder goed overeen met de door de mentor ingevulde DCI's.

Leerlingen hadden vroeger altijd de indruk "Ik loop achter, dus op mijn rapport staat bij Daltonhouding: - slecht -". Nu begrijpen ze dat Daltongedrag meer is dan bijlopen of taakachterstand. Daltongedrag is meer dan een voortgangkaart met parafen en herkansingsparafen. Inzicht krijgen in de doorlopende leerlijnen vonden de leerlingen positief.

Met behulp van de DCI kunnen de bovenbouwleerlingen zelf aangeven welke competenties zij al beheersen en aan welke competenties zij extra aandacht moeten besteden - zelfstandig of indien nodig met hulp van de mentor.

Samengevat: De DCI lijkt voor de bovenbouwleerling een goed zelfreflectie-instrument te zijn om beter zicht op zijn zelfontwikkeling te krijgen.

De Dalton Den Haag Competentie Indicator kaart (DCI) is een concept meetlat en evenals het daltononderwijs in het algemeen altijd in beweging. De DCI kan altijd aangevuld en bijgesteld worden, waar dat nodig blijkt te zijn, immers: "Dalton is no method, no system, Dalton is an influence, a way of life"
(Helen Parkhurst)

6 Conclusies en aanbevelingen

De Dalton Competentie Indicator is een praktisch normatief instrument om de ontwikkeling van een leerling te kunnen bespreken, beoordelen en gericht te beïnvloeden. Het is daarmee een sturingsinstrument.

- De Daltonbeginselen werden tot nog toe geheel vrijwillig en vrijblijvend als gedragsnormen gehanteerd. Leerlingen worden slechts incidenteel, niet uniform en systematisch op hun normconform dan wel deviant gedrag aangesproken. Voor ouders, leerlingen en docenten zijn de grondbeginselen slechts vage noties uit een ver verleden die een grote interpretatievrijheid toelaten.
- Met de Dalton Competentie Indicator wordt getracht in eerste aanzet een praktisch normatief instrument te verschaffen dat vooral deze vrijblijvendheid moet doorbreken en een meetlat moet bieden om de ontwikkeling van een leerling te kunnen volgen, beoordelen en gericht te beïnvloeden.
- Uiteraard zitten er nogal wat haken en ogen aan de introductie en het gebruik van dit instrument. Allereerst veronderstelt het gebruik dat het instrument ook betrouwbaar en valide is. Het moet meten wat het beweert te meten. Het moge duidelijk zijn dat op dit moment over deze cruciale eigenschappen van de Dalton Competentie Indicator geen enkele zekerheid bestaat. Daarom zal nog de nodige evaluatie en aanpassing gedaan moeten worden om een meer deugdelijk instrument te ontwikkelen.
- Het instrument zal eerst op kleine schaal kunnen worden ingezet en beproefd. Pas wanneer de werkzaamheid en deugdelijkheid naar tevredenheid zijn aangetoond en een breder draagvlak onder de docenten en de schoolleiding is verworven zal het daadwerkelijk kunnen worden ingevoerd. Het verdient aanbeveling een bescheiden initiatiefgroep met die taak te belasten.
- Verder mag er geen enkel misverstand over bestaan dat het instrument een voorlopige neerslag is van een discussie binnen de groep en tot dusver. Het is een momentopname in een voortgaande discussie die nog (lang) niet is afgerond en die zeker op het niveau van de school geëntameerd zal moeten worden. Het gaat al met al om een instrument die te zijner tijd als gevolg van een voortgezette discussie zal worden bijgesteld. Het zal tot de taak van de initiatiefgroep moeten behoren deze discussie voort zetten en met nieuwe initiatieven te voeden.
- De referentieniveaus zoals door de werkgroep ontwikkeld bieden voor het eerst de mogelijkheid om de ontwikkeling van een leerling gedurende zijn gehele schoolloopbaan min of meer nauwkeurig te volgen. Het biedt goede aanknopingspunten voor gerichte maatregelen. Toetsen zijn bedoeld voor het inrichten van een verbetercultuur. Zo kan op basis van diagnostische toetsen vroegtijdig en gericht bijgestuurd worden.

- De ontwikkeling, het gebruik en de actualisering van de Dalton Competentie Indicator kan niet los gedacht worden van een doorgaand leerproces binnen de school zelf. Het verdient aanbeveling het algemene leervermogen van de school te vergroten. Dalton Den Haag zal als een van de oorspronkelijke vernieuwingscholen serieus aandacht moeten besteden aan een reflectie op taak en positie.

Literatuur

- Berends, R (ed.) (2007). Het begrip vrijheid in relatie tot het daltononderwijs (versie 3). Saxion Hogeschool, Deventer
- Berends, R (ed.) (2007). Het begrip zelfstandigheid in relatie tot het daltononderwijs (versie 1). Saxion Hogeschool, Deventer
- Berends, R en N. Choinowski (ed.) (2007). Het begrip samenwerken in relatie tot het daltononderwijs (versie 2). Saxion Hogeschool, Deventer
- Parkhurst, H. (1923). Education on the Dalton Plan. London.
- Parkhurst, H. (1951). Exploring the child's world. New York.
- Ploeg, P.A. van der (2007). Daltonplan onderwijspedagogiek. www.daltonplan.nl
- Ploeg, P.A. van der (2007). Daltonplan: verantwoorde verbetering van onderwijs.
- Ploeg, P.A. van der (2007). Keuzevrijheid is niet gunstig voor leren (column).
- Ploeg, P.A. van der (2007). Negatieve vrijheid (column).
- Ploeg, P.A. van der (2007). Positieve vrijheid (column).
- Sanders, L.J.M. (2007). Daltononderwijs en de taak à la Parkhurst.
- Sanders, L.J.M. (2008). Introductie van Dalton Plan in het Middelbaar Onderwijs (1924).
- Wolthuis, H. e.a. (2007). Een aanzet voor een instrument voor ontwikkelingslijnen binnen Daltononderwijs. Saxion Hogeschool, Deventer.
- Wolthuis, H. (2008). (K)ijkwijzer. Ontwikkelingslijnen binnen Dalton. (Versie 5) Saxion Hogeschool, Deventer.

ⁱ Een werkstuk voor het certificaat daltonleerkracht in het kader van de door de Nederlandse Dalton Vereniging (NDV) gecertificeerde cursus van de Saxion Hogeschool te Deventer

ⁱⁱ Docenten verbonden aan de Daltonscholengemeenschap, Aronskelkweg 1, 2555 GA Den Haag.